

Odkritoserčna besedica v živinoreji naši.

Iz 26. lista „Novice“ smo zvedili čudno prikazen, da so krave lansko leto na Českem, Nemškem, Francozskem in tudi na Krajskem rade jalove bile.

Pri nas na Krajskem posebno pa v naši Verhniški okolici se ni treba čuditi temu; vzrok je saj pri nas prav naraven in resničen tale: Pervič je premalo dobrih bikov, pa še tisti zanikerni, ki so, se prav pičlo s slabim senom al celò le s slamo kermijo, soli ne vidijo nikdar, česala in kertače ni še nikoli v hlevu bilo, jih vklepajo v jarm in delajo ž njimi. Drugič se premladi že rabijo za pleme; živinče komaj leto staro že mora opravljati prezgodno službo. Tretjič imajo ljudje saj v naši okolici sila neumno vražo, da vsako opravilo mora vselej zaporedoma dvakrat ali trikrat ponavljano biti, če ne, se celò branijo plačati tarifo. V naši Verhniški okolici imamo blizo 1200 krav, pa le 4 zanikerne, komaj piškavega oreha vredne bika. Vsak lahko na perste izrajta, da na tako vižo in pri tacih razvadah živinoreja ne more napredovati; pa tudi čuditi se ni, in gospodarji nimajo nikakršnega vzroka, da bi godernjali, ako jim krave jalove ostajajo. Zakaj bomo letine dolžili zavoljo tega, ker nam vzroki tako odkriti pred nosom ležé. Dokler bode tako malo bikov za pleme, in dokler se bo ž njimi tako ravnalo, kakor se zde ravna, nam ne bo druga péla. Če lastnik krave le gleda: kje bo manj plačal pri biku, je sam kriv, ako se mu popačijo krave njegove. Dokler se kmetovavci toliko ne zavéjo, da na dobrem in prav gleštanem biku je pri živinoreji veliko veliko in skor naj več ležeče, ne bojo zboljšali svoje živine. Lepo, močno, zdravo tele bi se vé da vsak rad imel, — za to pa kar je potreba o tem storiti, le malo kdo porajta. „Novice“ so nam enkrat povedale, da v Švajci in na Holandskem, kjer imajo tako lepo živino, skerbí vsaka soseska za svojega bika ali po potrebi za več, in da je celò postava vpeljana, koliko krav se smé rajtati na enega bika. Kakošna je pa pri nas o tem? Pri nas ni nikomur za to potrebo mar, — da je le kje kaka bikova pokveka, že mislijo, da so „za potrebo“ preskerbljeni. Kdor pa kakošnega bika ima, mu je le na tem ležeče, da ž njim veliko skupi in da ga manj košta. Al je pa s tem živinoreji pomagano, za to mu ni mar; in prav za prav ga za tega voljo še nihče obrekovati ne more, ker njegova dolžnost je za se, ne pa za druge skerbeti.

Od premij se je nekdaž veliko dobrega pričakovalo za zboljšanje živinoreje, — al tudi premije niso nič pomagale, ker tisto živinče, ki je zjutraj premijo dobilo, je bilo popoldne že v mesnici. Za mesarje pa niso premije!

Žalostno je, ako se morajo kmetovavci k lastnemu dobičku z darili siliti! Če jih gotov dobiček, ki izvira iz pridne in umne živinoreje, ne spodbada k umnemu gospodarstvu, vse drugo nič ne pomaga, je le od danes do jutere, ni prava pomoč. Vsak krajcar je zaveržen za take pripomočke.

Še enkrat tedaj rečem: dokler ne bo vsaka soseska skerbela za dobrega plemenskega bika, in dokler se bo bika imeti le prepušalo golemu primerleju, bo korenina živinoreje naše zmirom hirala, bo seme zmiraj slabo, in iz slabega semena še nikdar ni dober sad zrastel.

Naj mi ljube „Novice“ nikar ne zamerijo, da sem tako naravnost govoril. Pa taka je. Če ni, naj se oglasi kdo in mi skaže, da nisem resnice govoril *).

Filip Zadneg,
ud kmetijske družbe.

*) Kar je nam znano, je žalibog! čista resnica vse, kar je tukaj rečenega. Premije so se večidel, ker ni lepa živina

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Odtok in pritok morja.

Veči del poveršja zemlje je z vodo zagernjen, ki ji morje pravimo. Ta velika voda je od rek in jezer silno različna. Te imajo po različnih letnih časih sedaj več, sedaj manj vode. V morju pa je množica vode skoraj vedno enaka. Vendar pa se vidi, da se morje po nekakošnih pravilih vsaki dan dvakrat naraša in vpada. Ko je morje v kakošni luki na svoji narvikši stopnji, začne kmalo vpadati. To vpadanje terpi šest ur, po katerih je voda na narnižji stopnji. Po teh šest urah začne morje spet rasti. Ta rast terpi tudi šest ur, po katerih morje spet svojo narvikšo stopnjo doseže. Potem vpada vnovič šest ur, in se ravno toliko ur spet povrača, tako da se morje v štirindvajset urah dvakrat naraste in dvakrat vpada, in po versti svoj narvikši in narnižji stan doseže. Temu poverstnemu narašanju in zmanjševanju morske vode se pravi pritok in odtok — z eno besedo biba. Pritok se imenuje tudi čas, v katerem voda raste; in odtok čas, v katerem vpada.

Posebno znamenivo je, da se pritok po teku lune ravna. O ščipu in mlaju je majanje večje, ko o krajcih. Spomladi in jeseni je tudi silniše ko o družih letnih časih. Narmanjše je o kresu. Ta prikazen se vidi posebno na oceanu ali na velikem morju, kjer voda sila veliko prostora obseže; v zapertih morjih pa, kakoršno je sredzemeljsko, ni odtok in pritok velik. — Čas med odtokom in naslednjim pritokom pa ne znese ravno šest ur, temuč enajst ur več, tako da se te spremembe naslednji dan ne godé več o ravno tistih urah, temuč tri četerti ure pozneje. Še le po trideset dnéh — kolikor je namreč časa od mlaja do mlaja — se spet na ravno tiste ure povernejo.

Iz te redne prikazni se dá z gotovostjo toliko skleniti, da odtok in pritok je s spremembami lune v nekakšni zvezi. Pa ne preiskujmo natanjše bližnjiga uzroka te še sila skrivnostne prigodbe, in ne razsodimo, če odtok in pritok iz tiščanja lune na zemljo, ali iz tiščanja naše zemlje — in vodokrogle na luno izhaja; temuč premišlujmo raji, bratje moji, namene božje pri teh znamenivih spremembah. Naše nevednosti nam ni vselej zameriti, če nemoremo postav in sprememb narave popolnoma spoznati. Neodpušljiva nemarnost in nehvaležnost pa je, če vspeh narvažniših naravnih prigodb gledé blaženosti zemlje, in hvaležnost, ki smo jo vsigamogéčnemu Očetu narave dolžni, v nemar pušamo.

Perva korist, ki jo od pritoka imamo, je ta, da vodo v rekah nazaj goni, kar jih dovolj globoke dela, da so v stanu do vrat velicih mest bremena donášati, ki bi jih ne bilo brez te pomoči nikakor mogoče tje spraviti. Ladje čakajo nekoliko časa na narašanje vode, da s to pomočjo v zavetje pridejo, na dno ne zadenejo in lahko v reke prijadrajo. Po ti važni postrežbi ali pomoči se pritok spet zmanjša, da reka v svoje brege stopi, in da ljudje, ki ob nji prebivajo, vgodnosti, ki jih od nje navadnega teka imajo, ložej vživajo.

Druga korist, ki jo to vedno gibanje vode dela, obstoji v tem, da se voda ne spridi in ne gnjuje, kar bi se zgodilo, ako bi vedno mirna bila. Res, da tudi

pripeljana bila, delile le manj slabi med slabo, in na marsikterih štacijonih še takošne ni bilo, tako, da se včasih vse še razdeliti niso mogle. Take skušnje so očitno pokazale, da je ves dnar za nje zaveržen bil, zlasti pa tudi zato, ker, ko je lastnik živine premijo že v žepu imel, je stal že mesar zadej, ki jo je kupil, če je bila lepši od druge — in tako je šel namen premij — lepo in dobro živino za pleme izrediti — rakom živizat. Vred.

vetrovi to koristi pospešujejo; al ker je na morju veliko velikokrat brez vsega vetra, bi se vendar nekakšna gnjilina v globočino morja, kjer se vsi iztoki zemlje zberajo, vriniti utegnila. Zato je Stvarnik odtok in pritok napravil, da bi se v morju škodljive vlažnosti ne nabirale. Rasteče in pojemajoče gibanje morja razkropi gnjile puhe. Da pa morje čisto ostane, meša odtok in pritok sol, ki bi se brez tega pomočka na dno vsedla.

To premišljevanje, prijatelj moj, te lahko neke okoljsine opomni, ki je ti naravni prikazni močno podobna. Tudi tvoje življenje je pravi pritok in odtok — rast in pojemanje. Vse je neobstoje in spremenljivo. Nobena reč, nobeno veselje, nobeno upanje nima obstojnosti. V potoku neobstoje plavaš — pa glej in varuj se, da te v brezen ne potegne, temuč da na suho, na cvetlic poln breg prideš. Hvala Bogu pa, da tudi tvoje terpljenje in tvoje žalosti vedno ne terpe! Nar večja in nar obstojniša bolečina je ravno tako nemogoča, kakor nar večje in nar obstojniše veselje. Al tudi to spremenjanje je brez dvoma koristno. Ko bi v svojem življenju neprenehoma veselje vžival, bi lahko ošaben in prevzet bil, kakor bi serce pri vednih nadlogah lahko obupalo in oterpnelo. Hvali in časti tedaj tudi za to napravo svojega nebeškega Očeta!

O Noriku in Noreji.

Spisal Davorin Terstenjak.

Tretji članek.

(Dalje.)

Tudi vračnica je egipčanska Isis ¹⁾, in bolnim je v sanjah kazala vračila, ktera naj rabijo za ozdravljanje bolnih. To vlastovitost je tudi imela Bhavany-Baba ²⁾ in imenitne so bile panonske babe (matres panonicae) o ozdravljanju bolnih in o bajanji. Kakor boginja celjenja, vračenja, je imela ime Kalja, ker po besednem prestavku pomeni cela, toliko kot zdrava ³⁾, in zdaj si razjasnimo celske napise na rimsko-slovenskih spomenikih:

CELEAE AVG. P. AELIVS. COS. PRO
SE ET SVIS. V. S. L. M.

in na drugem kamnu:

I. O. M. EPONE ET CELEIAE SANCTAI

in spet na tretjem spomeniku, kjer ime Celeja že ima latinski prestavek. Napis se tako glasi:

I. O. M. ET. SALVTI. CELEIAN. AVG.

P. AELIVS VERINVS VE COS PRO SE ET SVIS ⁴⁾.

Po tem priimenu boginje Žive — boginje celjenja ali vračenja — je dobilo mesto Cele svoje ime, in zdaj si lahko razložimo, kaj imena VRADSARIVS ⁵⁾, CELAT ⁶⁾ in polatinčena SALVLA ⁷⁾ pomenijo, in kako so mesta Vračar, Cele, Celovec, Celina do svojih imen prišle.

Razun Višnutovega častja je v Celi tudi posebno bilo navadno častje Živatovo in še zdaj v zid pri tako zvanih starinskih vratih je vzdana možka glava z bikovimi rogmi, ker pod to podobo je bil Živa obrazovan.

Tako se tudi razjasni, zakaj mesto Celovec ima sana (Schlangendrache, Lindwurm) v svojem gerbu, ker tudi ta stvar peklenska je bila pod oblastjo Živatovo.

Božanstva na rimskih spomenicah pod imenih Isis salutaris znajo ravno tako dobro biti indoslavenska Živa, kakor egipčanska Isis.

Egipčanska Isis pa je tudi poročna pomočnica ⁸⁾ bila, in tudi v tem se enači z indoslavensko Bhavany-Babo, in zato še današnji dan slovensko poznamljenje babica za porodno pomočnico. Kakor „Isis

infera“ ima vse hude strani peklenških božanstev, posebno vzrokuje slepoto ¹⁾. Ta nesreča se je tudi Živi pripisovala, kar že njeno ime Virubakša „terribiles oculos habens“ poterjuje. Druga črna stran Iside je, da je tudi Nemesis in njena delavnost mest (maščevanje, die Rache.) Ko takšna nosi kačo Thermutis na glavi, ktero nad hudodelnike pošilja ²⁾. Tudi o tem je Isidi indoslavenska Živa podobna. Kakor Kali „nigra et vindex“ ³⁾ ima lase s kačami opletene, in tudi v tem ji je severno-slavenska Ježi — Baba — Kiki Mora enaka. Ali veli se tudi, kar že njeno ime pomeni, kraljica ⁴⁾ Vladajoča, in tako vlada državo in vero, kroti strah boja, podpira pravico in čuje nad veličanstvom kraljev ⁵⁾. To je tudi indiška Živa s priimenom Isi — Isani — Ishi, Ishani ⁶⁾ od glagola ish, imperare, regere, vladati, ladati, išha, dominus, vladavec. To Živo Isani nahajamo spet pod imenom Lada kot boginjo ljubezni ⁷⁾, kar je tudi Živa — Bhavany Ishani bila, ker so se zaljubljeni k nji obračali in za srečo prosili ⁸⁾. Zdaj se reši vsa zastavica: kako Lada se v slavenskem mytu tudi kot lučna Boginja ⁹⁾ predstavlja, ker je tudi indiška Živa lučno božanstvo (luna), in kako sopet je boginja ljubezni, ker je tudi Bhavany braniteljica in pokroviteljica ljubečih. (Dalje sledi.)

Jugoslovansko slovstvo.

Še nekaj o slovstveni zapuščini Stanko Vraz-a.

V svojem sestavku o slovstveni zapuščini Vrazovi v „Novicah“ nisem omenil nekterih prozaičnih del našega nepozabljivega spisovatelja, ktera se nahajajo med rokopisi rajnega. In akoravno sem že takrat, priobčevaje tisti svoj popis Vrazove zapuščine v „Novicah“, očitno izrekel, da ta moj popis ni popoln, ker sem v njem le tisto popisal, kar mi je po jednokratnem kratkem pregledanju Vrazove zapuščine po naslovu ali zapopadku v pameti ostalo — vendar spoznavam za svojo dolžnost tudi o teh še neomenjenih spisih ob kratkem kaj pregovoriti: da se tako popis Vrazove zapuščine po mogočnosti dopolne. To dolžnost svojo pa s tem rajši spolnujem, ker vém da so moje verstice o ti za jugoslavensko slovstvo prevažni zadevi vsakemu rodoljubu dobro došle.

Od Stanka Vraza imamo le malo prozaičnih spisov že tiskanih. Razun nekterih v „Kolu“ in v drugih časopisih in Novinah nahajamo tudi jednega (potopisnega) v „Iskri“ od leta 1844, v katerem se lepo opisuje zemlja in življenje belih Kranjcev.

Netiskani še dozdej prozaični članci Vrazovi so kritično-presojevajoči. Rajni pesnik se je sam jedenkrat nekoliko mescov pred smertjo k pisatelju teh verstic — kateri se tudi smé med one prisrečne vštovati, kateri so Vraza osobno poznali — izrazil, da misli te kritične sestavke o pojedinih plodovih nove in stare naše literature v posebni knjižici izdati. (Naslov ti knjižici od Vraza samega namenjeni sem, žalibog, pozabil). Ne morem celega zapopadka te knjižice razložiti, ker ga vsega na tanko ne vém. Le to za celo znam, da je Vraz v tem delcu izpolnil ono obečanje svoje že pred leti o nekterih slavnejših plodovih slovstva našega v „Kolu“ položeno.

¹⁾ Juven. Sat. XIII. 92. Ovid. Pont. I. 51. — ²⁾ Pausan. II. 424. Preller Demet. str. 149. 157. — ³⁾ Paullin Syst. 99. — ⁴⁾ Bohlen das alte Indien II. 458. — ⁵⁾ Diodor I. 14. Apul Met. XI. str. 241. Plutarch Isis cap. 27. — ⁶⁾ Rig-Veda LXIV. 5. Sonnerat Reise nach Ostindien I. 157. — ⁷⁾ O Ladi beri izverstne članke v dr. Hanuševi Wissensch. d. slaw. Myth. str. 27, 38, 139, 169, 170, 193 itd. — ⁸⁾ Dr. Vollmer Myth. Lex. sub voce Bhavany. — ⁹⁾ Hanuš str. 225, 239, 295, 345, 366.

¹⁾ Pausan I. 86. 122. Diodor I. 25. — ²⁾ Dr. Vollmer sub voce: Bhavany. — ³⁾ Bopp Gloss. Sanskrit. sub voce Kalja. — ⁴⁾ Muhar Gesch. d. Stei. I. 352. 354. — ⁵⁾ Apian XXXIX. — ⁶⁾ Muhar 380. — ⁷⁾ Muhar I. 334. — ⁸⁾ Hesych vox ἐπιλοσαμενη.